

IN MEMORIAM

Kajetan Gantar (1930–2022)

Kajetan Gantar (fotografija: Marko Zaplatil / Igor Lapajne)

0 Uvod¹

Kdo, če ne akademik, profesor, doktor Kajetan Gantar, ki se je sedem desetletij poglobljajal v starodavno antično kulturo, predvsem v grško in rimsko literaturo, je vedel, kaj je akademija: najprej ime svetišča v oljčnem gaju na robu Aten, nato v *Akademovem gaju* ime znamenite Platonove filozofske šole (25), ki se je v nadaljevanju od njegovih nauk tudi oddaljevala; v renesansi, ki se je spogledovala z antiko, združba znanstvenikov ali umetnikov; in danes najvišja znanstvena ustanova.

Kajetan Gantar, dr. znanosti, redni profesor za latinski jezik in književnost na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in njen zaslužni profesor, je bil izvoljen v Slovensko akademijo znanosti in umetnosti leta 1993, njen redni

¹ Besedilo je bilo 30. junija 2022 prebrano na žalni seji na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.

član je postal leta 1997. Kot podpredsednik od leta 1999 do leta 2005 je bil šest let desna roka predsednika akademika Franceta Bernika in je v eni osebi utelešal sožitje znanosti in umetnosti, kar upravičeno izpričujeta podeljeni mu Zoisova nagrada za življenjsko znanstveno delo na področju klasične filologije leta 2010 in Prešernova nagrada za prevajalsko delo, kar je gotovo edinstveno, ne le za slovenski kulturni prostor.

Tudi za akademika Kajetana Gantarja velja, kar je on ob 100-letnici rojstva poudaril za akademika Bratka Krefta, namreč, da je bil še posebej pomemben njegov prispevek h krepitvi ugleda in vloge SAZU. Kot njen delegat jo je častno zastopal na številnih mednarodnih forumih od Aten, Barcelone, Bruslja, Budimpešte, Jeruzalema, Lizbone, Osla, Reykjavika, Rima, Strasbourga do Buenos Airesa in Pekinga. Od 2008 do 2011 je bil član predsedstva SAZU po 22. členu zakona o SAZU, do pred kratkim predsednik Tiskovne komisije, o čemer pričajo poročila v *Letopisih SAZU*, od začetka obstoja predsednik *Fundacije dr. Bruno Breschi* in nenazadnje aktiven član znanstvenih svetov na različnih inštitutih Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Ves čas, do zadnjega, je aktivno sodeloval in deloval v različnih komisijah, skrbno spremljal njen status v javnosti in v razmerju do ZRC SAZU ter se redno udeleževal različnih predavanj in predstavitev v tej dvorani.

Ko smo natančno pred tremi tedni, 9. junija, imeli sejo II. razreda SAZU in na njej med drugim za letošnjo jesen načrtovali dva simpozija, je že imel v glavi, s čim bi ju želel obogatiti. »Bil je duša našega (II.) razreda.« V zapisnikih z naših sej mu nobena podrobnost ni ušla.

O njegovi čilosti in neumorni delavnosti priča še v zadnjem desetletju v *Letopisih SAZU* vsako leto evidentiranih raje več kot deset njegovih znanstvenih oz. strokovnih ali njim podobnih objav, da ne štejemo njegovih javnih nastopov.

Zmeraj in rad je sodeloval na znanstvenih simpozijih s humanistično podlago. Njegova zadnja razprava, ki jo je še lahko sam videl objavljeno, je v monografiji *Novi pogledi na Adama Bohoriča* z letnico 2022 (str. 75–82).

Njegova tehtna bibliografija zajema okrog 600 enot, od tega 70 v tujih jezikih, največ v nemščini; sledijo latinščina (14), italijanščina (8), angleščina (4), hrvaščina (4).

Že za 65-letnico življenja mu je bila v Skopju leta 1995 posvečena slavnostna številka (45) *Žive antike*. V njej ga je s svojim člankom počastilo 37 avtorjev, od tega 15 slovenskih. Kot eden najbolj plodnih klasičnih filologov v nekdanji Jugoslaviji je bil od 1969 dolga leta dejaven član njenega mednarodnega uredniškega odbora. Mednarodno ugledna revija je prestala razpad države in izhaja še danes.

Očem slovenske javnosti je bilo manj vidno Gantarjevo članstvo v uglednih tujih stanovskih organizacijah, kar slikovito, a dokumentirano zanesljivo opisuje v svoji tretji avtobiografski knjigi.

Bogata in pomembna je bila tudi njegova društvena dejavnost. V letih 1980–1983 je bil predsednik *Zveze društev za antične študije Jugoslavije*, tudi soustanovitelj, prvi predsednik in prvi častni član *Društva za antične*

in humanistične študije Slovenije, ki se je po nastanku slovenske države osamosvojilo.

V širši okvir njegovega družbenega angažiranja lahko uvrstimo njegova prizadevanja za ohranitev osnov klasične izobrazbe, še posebej klasične gimnazije na Slovenskem, od osebnih posredovanj do izjav, kolikor jih je v medijih tisti čas dopuščal. Po osamosvojitvi Slovenije² je bil tudi neposredno udeležen pri snovanju na novo vpeljanega pouka latinščine in grščine na nekaterih gimnazijah. Prav gotovo je eden najzaslužnejših, da sta oba jezika znova postala maturitetna predmeta.

Na družbeno aktualna vprašanja se je odzival tudi s popolnoma znanstvenimi članki, kot sta *Prekletstvo spomina za časa rimskega cesarja Avgusta* ali *Nekateri pojavi in problemi dvojezičnosti v antičnem Rimu*: »Cicero je z nezmotljivim poslušom rojenega psihologa in mojstra latinske besede, hkrati pa z zavestjo iskrenega domoljuba in kozmopolita v eni osebi zaslužil, od kod jeziku v dvojezičnem okolju grozi resnična nevarnost. Niti za las ni bil pripravljen popustiti, ko je vedno znova dokazoval, da latinski izrazi ne zaostajajo za grškim znanstvenim in strokovnim izrazjem. Latinski izrazi so veliko krepkejši in ustreznejši, veliko bolj prefinjeni, ki zadevajo v bistvo stvari.«

Kajetan Gantar je med drugim našel prostor tudi za naslednje misli: Trubar, Linhart, Prešeren so res pisali tudi v nemščini; zato da so nagovarjali vladajočo nemško garnituro in jo prepričevali o kvalitetah slovenščine in slovenske kulture, o lastni umetniški potenci, o dobrih namenih. »Dvojezičnost določenega dela današnjih slovenskih izobražencev pa izhaja iz apriorne predpostavke o manjvrednosti slovenščine, o njeni neustreznosti in nezadostnosti za izražanje in uveljavljanje vrhunskih dosežkov sodobne znanosti.«

Na simpoziju o humanizmu in humanistiki je z referatom »*Berlinski zid med humanistiko in naravoslovjem?*« najprej predstavil nenavaden paradoks. Humanist je res najlepši možni superlativ za etične odlike kake osebnosti. Vsak državnik, podjetnik, pesnik ali umetnik si šteje v veliko čast, če ga je deležen. »Če pa iz iste korenske osnove izpeljemo skupno oznako za vsa tista znanstvena in strokovna področja, ki se opredeljujejo kot *humanistika*, nastane iz tega nekaj, kar naj bo čim bolj omejeno in zapostavljeno, da ne bi denarno, kadrovsko in sploh izčrpavalo kapacitet koristnejših, donosnejših in pridobitnejših znanstvenih in strokovnih področij.«

Skušnje te vrste je leta 1996 doživel na zasedanju Evropske znanstvene fundacije kot delegat SAZU v Strasbourgu, ko je bil navzoč v prepiru, ali naj bo na prvem mestu poročilo o delovanju naravoslovnih, medicinskih in tehničnih znanosti, češ da bo to imelo večji vtis za politične in gospodarske dejavnike, in šele nato humanistika. Drugi so zagovarjali stališče, naj bodo na prvem

² Mimogrede: o njenem pogumnem tveganju je že v septembru 1991 poročal v reviji italijanski *Kadmos*, ki je namenjena kulturnim dogodkom v Srednji Evropi (Gorizia, september 1991, str. 5–7).

mestu tiste znanosti, ki so najbolj evropske in najbolj značilne za Evropo in v katerih je Evropa vodilna.

Take napetosti so odveč, če se zavedamo nujnosti interdisciplinarnih povezav. Kako velik in nepogrešljiv je lahko prispevek naravoslovja in tehnike k razvoju in napredku humanističnih ved in znanosti, je dokazoval z raziskavami starih papirusov s pomočjo računalniške tehnologije in na drugi strani z zgle-dom Andreja Gosarja, ki je imel priložnost predavati o *socialni ekonomiji* na tehniški fakulteti v Ljubljani.

Svojo bogato življenjsko pot je popisal v treh avtobiografskih knjigah: *Utrinki ugaslih sanj* (2005), *Zasilni pristanek* (2011), *Penelopin prt* (2021).

Korenine njegovega rodu segajo v Idrijo, od koder se je oče, po sili razmer, izselil v tedanjo Jugoslavijo, saj mladi profesor slavistike in prepričan Slovenec pod fašistično Italijo ni imel nobenih možnosti za zaposlitev. Tako je njegov prvorojenec, mladi Kajetan, v družini, ki se je večala, preživel otroštvo v Celju, kjer ga je očarala očetova delovna soba, polna knjig, da je že kot prvošolček učiteljico presenetil z izjavo: »*Moje sonce so knjige.*«

Že takoj na začetku druge svetovne vojne so gestapovci zaprli očeta in v strahu, da bi odvedli še mladoletnega sina v neznano, ga je mama samega poslala v Ljubljano, kjer se je po vrnitvi iz izgnanstva v Srbijo družina pozneje sicer našla. Toda zaradi njene zadržanosti do bratomorne revolucije, ki je preraščala sprejemljiv odpor proti okupatorju, je v množičnem eksodusu maja 1945 štirinajstletnik spremljal očeta čez mejo, kjer sta okušala status begunca in lakoto, toda nadebudni mladenič je tedaj obiskoval begunsko gimnazijo v Lienzu in jo dokončal v Ljubljani po vmesni bridki izkušnji brutalnega zaslisanja in trimesečnega zapora.

S čistostjo izraza bi ga utegnila premamiti le še matematika, ki ne prenese balasta. Neverjetna vztrajnost in zvestoba cilju, ki ga je odkril že v rani mladosti (stari atlas in zemljevidi so ga povezali z Grčijo, ministriranje v cerkvi sv. Jakoba pa z latinščino), ga je pripeljala na ljubljansko klasično filologijo, kjer je pri njenih učiteljih Antonu Sovretu in Milanu Grošlju zaradi svoje zagnanosti in temeljitosti pri priči vzbudil njuno pozornost, in v štirih letih jo je dokončal (1954). Obeh profesorjev se je vedno rad spoštljivo spominjal. Po vmesni zaposlitvi kot gimnazijski profesor na Ptuju (1954–1956), kjer se je vnel njegov pedagoški eros, se je na njuno vabilo vrnil v Ljubljano in promoviral (1958). Leta 1962 je bil izvoljen za asistenta za latinski jezik in književnost na Filozofski fakulteti v Ljubljani in po predpisanem protokolu leta 1974 dosegel naziv rednega profesorja za latinski jezik in književnost. Poleg tega je ves čas, še dve leti po upokojitvi (1997), predaval tudi grško književnost. Spotoma se je znanstveno izpopolnjeval v Parizu, Ženevi, Heidelbergu, na Dunaju. Gantarjevi študentje poudarjajo, da je bil predvsem profesor, njihov profesor.

Kot večkratni predstojnik Oddelka za klasično filologijo je »neukročen in neukrotljiv« (Gantar 2021: 6), kot pravi sam, vzdržal vse pritiske tedanjega političnega sistema zoper dozdevno nepotrebno študijsko in znanstveno disciplino:

Po glavi mi ni rojilo nič drugega kot to, kako bi v srcih peščice izbranih slušateljev vžgal iskro³ ljubezni do naše žlahtne znanosti, ki se ponaša z imenom klasična filologija, da bi se kot orhideja še bolj razbohotila in še lepše razcvetela in nas omamljala z nepotešljivo žejo po lepotah antike, po njenih kulturnih idealih, po njenih težko uresničljivih, skoraj nedosegljivih etičnih vrednotah. (Gantar 2021)

1 Etika

O tem priča tudi njegov prevod *Nikomahove etike* (1964), branje za vse čase. Kajetana Gantarja je zaposlovala predvsem Aristotelova razlaga dobrega človeka in t. i. samoljubja kot prijateljstva do sebe. Če je pravo, ne zdrsne v sebičnost, temveč se razvije v plemenitost.

V sublimiranem pojmovanju samoljubja, je poudarjal Gantar, je Aristotel združil stoletne izkušnje najžlahtnejših grških etičnih tradicij z modrostjo grških pesnikov in ponotranjeno refleksijo sokratske misli iz Platonovih dialogov. V nasprotju z navzkrižjem med tem, kar je treba storiti, in tem, kar dober človek stori, kar mora storiti. Kajti razum se vedno odloči za to, kar je zanj najboljše, in dober človek se pokorava razumu. Mark Avrelij, čigar dnevnik je Kajetan Gantar tudi prevedel, je to filozofijo obogatil s praktičnim izvajanjem njenih nauk v vsakdanjem življenju.

Tudi akademik Kajetan Gantar ni samo prevajal, strokovno privzemal in posredoval grške ter rimske filozofije in literature v naš slovenski prostor, temveč je iz nje tudi živel, jo utelešal. »Bil je izjemen poštenjak, predvsem pa dober človek,« se mi je odzval moj, naš nekdanji profesor na slavistiki, akademik Matjaž Kmecl.

Zanimanje za Longina iz okrog prvega/d drugega stoletja po Kr. se je povečalo, ko je kulturni zgodovinar Ernst Curtius v odmevni knjigi *Evropska literatura in latinski srednji vek* njegov traktat ovrednotil celo višje kot Aristotelovo *Poetiko*. Kot pri vseh drugih prevodih mu je akademik Kajetan Gantar dodal temeljito spremno študijo in opombe. Z izločitvijo pojma *mimesis* oz. s prevrednotenjem tega strokovnega izraza so se na stežaj odprla vrata v poetiko tudi mnogim liričnim žanrom in didaktični poeziji. Zato Longin Hezioda, ki ga je Aristotelova *Poetika* popolnoma prezrla, pogosto citira in postavlja ob bok Homerju. Gantarja pa navdušujejo predvsem močni etični poudarki v Longinovem spisu: »Literarna ustvarjalnost je zanj stvar visoke moralne odgovornosti.«

Na posvetu o književnem pouku v osnovnih in srednjih šolah na SAZU spomladi leta 1917 je akademik Gantar z zanj značilnim nasmeškom pripovedoval, kako je ptujskim dijakom dal v premislek zavržnost nepotizma. Celó tako velik duh, kot je bil Platon, mu je podlegel. Saj je vodenje svoje filozofske šole, Akademije, raje prepustil povprečnemu nečaku kot daleč najbolj genialnemu

³ Kot da bi pri tem (ne)zavedno upošteval Slomškovo vzgojno načelo: »Kdor hoče druge vneti, mora sam goreti.«

učencu Aristotelu. Od tod ni bilo daleč do Aristotelovega izreka, ki se v slovenščini glasi: Prijatelj mi je Platon, a še bolj mi je prijateljica Resnica. In to je ozadje knjige Aristotelove *Nikomahove etike*. Z zadoščenjem je sprejemal, ko so mu nekdanji ptujski dijaki ob jubilejnih maturantskih srečanjih radi navajali omenjene besede, da so se tudi sami marsikdaj odločili v skladu z načelom *Amicus Plato sed magis amica veritas*.

Že zgodaj je najgloblji zgled v etičnem prizadevanju zaznal v Ajshilovi tragediji *Vklenjeni Prometej*. V njej je, pravi Gantar, avtor »v kozmične sfere projiciral svoj odpor do tiranije, ki je v njegovem času ogrožala temelje porajajoče se grške demokracije«. Zeus nastopa kot 'nov' vladar, predstavnik 'nove' oblasti, ki povsod uvaja 'nove' zakone, kot tiran, ki ne pozna drugih zakonov razen svoje volje. Njegova oblast še ni povsem trdna, zato je krut in brezobziren. Njegovo sovraštvo si je nakopal tudi njegov nekdanji zaveznik Prometej (= Preudarni), poosebljenje razumništva, kar pove že njegovo ime. Zeus hoče obvladati človeški rod z bedo, Prometej pa se mu upre: ljudem prinese luč ognja, jim postane učitelj vsega znanja in vseh veščin. Zato olimpski oblastnik Prometeja okrutno muči. Ponosni bojevnik za napredek in ljubitelj človeštva mu kljubuje, ker ima, česar Zeus nima: znanje. Zavaljo nevednosti utegne Zeus enkrat izgubiti vladarski prestol.« Gantar je imel ta prvi prevod nekaj let v predalu, preden ga je dal v javnost in kulturna srenja ga je naklonjeno sprejela.

2 (Klasična) filologija

Kajetan Gantar je že konec šestdesetih let 20. stoletja opravil temeljito refleksijo o razvoju svoje stroke vse od njenega začetka do konca antike. V članku *Začetki filološke znanosti* je zelo dobro pojasnil, od kod upad njene cene do njega dni. S tem se seveda ni mogel sprijazniti in naredil je vse, tako s svojim literarnim talentom prevajalca kot garaško erudicijo znanstvenika, da ji je pridobil današnji sloves.

3 Prevodi

Gantarjevo ustvarjalno delo je zaznamovalo harmonično prepletanje znanosti in umetnosti, pri čemer je zmeraj izhajal iz konkretnega raziskovalnega predmeta. Za znanost terja dva pogoja:

- Prvi pogoj je »sistem ali sistematičnost. Zakaj znanstvena raziskava ne more biti horizontalni niz poljubno napaberkovanih podatkov in domislic; imeti mora vertikalno strukturo, ki raste iz določenih predpostavk, osnov in počel in se podreja neki ideji, določenemu smotru in cilju«. Priložnost za sistematično in sintetično obdelavo svojega predmeta je Kajetan Gantar dobil pri redakciji *Literarnega leksikona*, kjer so izšli trije njegovi zvezki *Helenizem*, tudi s poglavjem o njegovih odmevih v slovenski književnosti,

Grške lirične oblike in metrični obrazci s poudarkom na tistih, ki so zapustili močnejše sledove v slovenski izvirni poeziji ali katerih oznaka se je udomačila v slovenski literarni terminologiji, in *Antična poetika*, prav tako s posebnim razdelkom o vplivih Aristotelove in Horacijeve poetike na slovensko ustvarjalnost. Tu je primerno poudariti troje ključnih izrazov antične poetike: *inspiracija*, *mimesis*, *katarza*.

- Drugo merilo znanosti je teoretični kriterij, izhodišče, iz katerega vse te misli izhajajo, se razraščajo, razgrajujejo, se mu podrejšajo.

Ob pregledu Gantarjevega opusa se hitro zazna njegova premišljenost in načrt-nost v posredovanju najpomembnejših antičnih del v slovenski kulturni krog. Zato se veseli izida Terencijevega *Evnuha*, ker zapolnjuje vrzel prevodov treh najznamenitejših antičnih komedij.

Vsakdanjemu bralcu, predvsem študentu, se zdi samoumevno, da vzame v roko npr. Aristotelovo *Poetiko* in druge študijske pripomočke iz obdobja antike, s katerimi je Kajetan Gantar s svojimi prevodi stregel ukaželjni slovenski publiki. Ali si je Gantar tak načrt zanje oblikoval že leta 1959, prvo leto po doktoratu, začeni s prevodom Aristotelove *Poetike*? Za rojstvo prevodne književnosti se navadno šteje Septuaginta, šele sto ali dvesto let po Aristotelu. Gantar se je že po svojih številnih prevodih nekoč zamislil, kako neki bi Aristotel zasnoval poglavje o prevodni književnosti. Najbrž bi na začetku podal definicijo prevo-da: »Prevod je 'mimesis' neke pesnitve, ki skuša besedilo izvirnika posnemati (oziroma *preoblikovati* ali *ponazoriti*, gre za neprevedljiv glagol *memetodai*) v nekem drugem jeziku tako, da zbudi v bralcu in poslušalcu podobna občutja in doseže podoben *telos*, kot ga je naredila pesnitev v izvirnem jeziku.« Nato je takoj razložil prevajalca in tolmača: podobno kot je v *Poetiki* definirana razlika med pesnikom in verzifikatorjem ali med pesnikom in zgodovinar-jem. Zgodovinar navaja podrobne podatke o tem, kar se je zgodilo, pesnik pa pripoveduje o tem, kar bi se po zakonih verjetnosti in nujnosti moralo zgoditi. Podobno tolmač natančno prenaša besedo za besedo, ki jo je kdo izrekel, iz enega jezika v drug jezik. Prevajalec pa preoblikuje pesnitev, ki bi jo Homer (ali Sapfo ali Sofokles), če bi se rodil kot Rimljan (ali kot Slovenec), povedal po latinsko (ali po slovensko), tako da bi prevedena pesnitev naredila na bralca v latinščini ali v slovenščini enak učinek kot izvorna umetnina v grščini. V poglavju o prevajalski kritiki bi dodal, da je veliko manjša napaka, če je kak aorist preveden z nedovršenim glagolom ali dvojico zamenja z množino, kot če besedilo nima takega učinka kot v izvirniku.

Prav tako stališče je zagovarjal tudi ob t. i. standardnem prevodu *Svetega pisma*. V zborniku liturgiku prof. dr. Marijanu Smoliku v čast je s temeljito filološko analizo zavračal težnje, ki se naslanjajo zgolj na prvotni etimološki izvir besed in prezirajo večstoletno slovensko tradicijo s koreninami v najsta-rejših prevodih *Svetega pisma* (Trubar, Dalmatin, Japelj).

Poleg teorije o pesništvu je Gantarja vedno privlačeval človek. To se vidi iz njegovih številnih člankov o sodobnikih v spomin ali ocen njihovih knjig,

z umetniškega vidika pa predvsem s prevodi takih besedil, ki se nanašajo na človekovo čud, nrav, naravo, na človekov značaj. Prvo tako besedilo so Teofrastovi *Značaji*, še iz Sovretove zapuščine, ki so teoretično razčlenjeni, Gantar pa jim je dodal Herondasove *Mimijambe*, ki so z naklonjenostjo do majhnega, neznatnega umetniško upodobljeni in dramatično silovito postavljeni v vsakdanje okolje. V obojih se zrcali isti helenistični svet, trezni pogled na življenje: veličina herojskih časov je ugasnila, ideali, o katerih je sanjal grški *polites*, so zamrli, človek se je zaprl vase in živel samo še za svoje osebne interese.

Gantarjeva nagnjenost k dobrohotnemu prikazu človeških slabosti je prišla do izraza v odločitvi za prevod Plavtove komedije o loncu, lončku. Ta psihološko med najbolj dognanimi odrskimi umetninami je zasnovana na pravljичnem motivu o najdbi lonca, ki je do vrha napolnjen z zlatniki. Toda sreča je samo navidezna, ker si najditelj ne upa z novico v javnost. Če bi le spremenil dotedanji življenjski slog, bi drugi posumili in ne bi bil več varen pred tatovi. Šele ko se znebi zaklada, o čemer je sanjal celo življenje, se mu povrne srčni mir. »To je prej tragedija kot komedija,« pravi Gantar. »Ko se glavni junak znebi zaklada, doživimo skoraj aristotelovsko katarzo, olajšanje, sprostitvev, spoznanje, da bogastvo še zdaleč ni isto kot sreča«.

Že v šestdesetih letih 20. stoletja je Gantar v *Jeziiku in slovstvu* predstavil dolgotrajni rimski imperij, ki je skoraj celo tisočletje obstajal od Atlantika do Kavkaza, od Britanije do Arabije, na ozemlju, na katerem je danes okrog trideset samostojnih držav. Stari Rimljani so v primerjavi z Grki za poezijo imeli kaj malo posluha. Njena prva generacija s Katulom na čelu ni prišla iz Rima, temveč iz Padske nižine. Po petdesetih letih od izida Katulove zbirke pa *rimska lirika* doživi nesluten razcvet. Od nje je Gantarja privlačeval predvsem Horacij. Od mislecev pa Ciceron. Gantar ga je posebej izpostavil ob pisanju o začetkih filozofije v Rimu. Ciceronov labodji spev, dialog *O starosti*, je presenetljivo osvežujoč in prijetno berljiv, še toliko bolj, ker je znameniti Rimljan več kot iz grških virov črpal iz svojih izkušenj in doživetij: *Mladost odlikujejo: telesna moč, gibkost, hitrost. Starost odlikujejo: preudarnost, ugled, modrost.*

Tudi neizogibno slovo od življenja in skorajšnje bližajoče se srečanje s smrtjo je Ciceron poskušal čim bolj osmisliti in prežeti s poudarki platonske filozofije. Ciceron ni bil samo odličen govornik z barvno skalo glasu in izdelano gestikulacijo. Bil je tudi nedosegljiv besedni umetnik, bleščal je v vseh govorniških žanrih, od slavnih panegirikov do zasebnih obtožb. Gantar je bil navdušen: »Kako veliko in odločilno vlogo sta imela govor in govorjena beseda sploh v antični družbi in v okolju starega Rima, kjer pismenost še ni bila nekaj tako samoumevnega kot danes in kjer je bila knjiga velika rariteta, vredna več kot nepremičnine!« Govornik mora biti bolj kot vse drugo *vir bonus*, kar pomeni moralno čista in neoporečna osebnost, brez vseh zlih podtikanj, brez zahrbtnega intrigantstva. To je zlata nit, ki povezuje vse Ciceronove govore in teoretične spise s področja retorike. Prvi zakon zgodovine je, »da naj si ne drzne povedati kaj lažnega«, drugi zakon pa, »da se ne sme bati, da kakšne resnice ne bi povedala«. (Ciceron)

Predgovor, ki ga je napisal bizantinski zgodovinar Prokopij iz Cezareje k svoji *Tajni zgodovini*, je po navedbi Kajetana Gantarja ena najbolj pretresljivih samokritik kakega (ali le?) antičnega zgodovinarja. Prokopij priznava, da je v prejšnjih knjigah povedal samo en del resnice. To pa je za pravega zgodovinarja premalo, kajti »resnica je oko zgodovine« (Tukidid). Prokopij je obžaloval, da je v objavljenih spisih zamolčal prenekatero bridko zgodovinsko resnico. Zdaj mu njegova znanstvena vest ne da miru, dokler te napake ne popravi. O Justinijanu bodo sodili po zunanji bleščeči fasadi, imeli ga bodo za restavratorja rimskega imperija, kot enega največjih zakonodajalcev vseh časov, graditelja veličastne bazilike Hagie Sophie in drugih znamenitih stavb, kot branik pravovernosti in mogočnega zaščitnika Cerkve. Nič pa ne bodo vedeli o njegovih tiranijah, razsipnostih, spletkah. In tega bo kriv on, Prokopij, ki ga je hvalil, ovekovečil. Prokopijeva *Tajna zgodovina* ni bistveno zmanjšala Justinijanovega ugleda in veljave. Lotil se je njegovega zasebnega življenja, kar je po današnjih pravnih načelih najbolj nedotakljivo. Vse drugačno slavo in ugled bi si Prokopij pridobil, če bi kritično ovrednotil Justinijanove zgrešene poteze v zunanji in notranji politiki rimskega imperija.

4 Slovenska filologija

Na vznemirljivo vprašanje o klasični in tradicionalni izgovorjavi latinščine v naših šolah se je Gantar odzval z utemeljitvijo, kako celotna zgradba poučevanja latinščine sloni na jezikovi strukturi (besedišče, oblikoslovje in skladnja) iz njenega srebrnega in zlatega obdobja, iz časa 100 pr. Kr. do 100 po Kr., tj. latinščina Cezarjeve in Ciceronove proze in avgustejske poezije, zato je naravno, da se morajo v to vključiti tudi pravila fonetike, pravorečja in izgovorjave. Ta njegov članek je bil uvrščen na častno prvo mesto v novi slovenski reviji *Keria*.⁴

Fundacija dr. Bruno Breschi je omogočila ponovni ponatis pridig Janeza Svetokriškega. Ob koncu projekta je izšel zbornik z razpravami o njegovem delu. Gantar je ugotovil, da je v 5 knjigah *Sacrum promptuarium* nekaj nad 1 odstotek latinščine. V latinskih besedilih prevladujejo daljše, vertikalno grajene stavčne periode, podredje, kar se organsko ujema z naravo latinske sintakse. V slovenskih besedilih so stavki povprečno precej krajši. Vse to dokazuje, da je imel avtor prirojen posluš za jezik, za jezikovno oblikovanje sploh, prirojen

⁴ Revija *Keria* (v grščini 'Satovje') je leta 1999 ustanovilo Društvo za antične in humanistične študije Slovenije. Kot osrednja slovenska revija za vsa področja grških in latinskih študijev si prizadeva za dialog med znanostjo, šolo in širšim področjem kulture. Izhaja dvakrat letno, spomladi in pozimi, objavlja pa izvirne razprave, prevode, didaktične prispevke, eseje, ocene knjig in druge relevantne prispevke na temo klasične antike in njene recepcije, latinskega in bizantinskega srednjega veka, latinskega humanizma, neolatinske kulture ter sodobnega grškega jezika in kulture (*Keria*, *Studia Latina et Graeca* X/1–2; Ljubljana 2008). Kajetan Gantar je bil v uredniškem svetu.

posluh za suvereno obvladovanje sintaktičnih registrov na dveh tako različnih jezikovnih ravneh.

Več člankov te vrste je Gantar posvetil Prešernovi poeziji. Z zlatim jubilejem *Žive antike* se je ujela 200-letnica rojstva Franceta Prešerna. Gantar ga je počastil s člankom o Homerjevem vplivu na Prešerna. O tem pričajo motivika (cela vrsta imen) in poetika Prešernovih pesmi. Slovenska javnost je Homerja pričakovala v Prešernu, ta pa je hotel postati Orfej in ne Homer (*Sonetni venec*). V naslednjem članku Gantar najprej z verzološko analizo in muzikološko terminologijo utemelji različno verzno zgradbo nastopajočih oseb v Turjaški Rozamundi. Pri tem operira z latinskimi termini za posamezne pesniške figure in opozori na motiv časti na začetku in koncu pesmi: najprej je Rozamunda »čast dežele domače«, na koncu »čast ljubljanskih nun«. Turjaška Rozamunda je viteška pesem, romanca, je pesem viteške časti. Gantar bi bil lahko zelo dober literarni zgodovinar slovenske literature. Za zbornik ob sedemdesetletnici Franceta Bernika (1997) si je izbral tehtnico svet'ga Mihela v Prešernovem sonetu *Sanjalo se mi je*. Medtem ko se tehtanje Ajshilovih in Evripidovih verzov v *Žabah* dogaja v mraku mitičnega podzemlja, se Petrarke in Prešernovi soneti tehtajo v svetlobi nebeškega raja. Prešeren je motiv iz območja karikirane parodije premaknil v himnične sfere poveličanega onstranstva. Prešernu je bil od rimskih pesnikov najbližji Ovidij. Stiska vsakega izgnanca ali emigranta je iztrganost iz njegovega lastnega jezikovnega okolja. Prešeren je med lastnimi rojaki žel zavist in sovraštvo, zato se je zatekal v notranjo emigracijo, k nemščini. Gantar je s tega vidika skrbno analiziral Prešernove nemške pesmi. Nemška verzifikacija obsega le eno sedmino/osmino celotnega Prešernovega opusa. Antičnih citatov, aluzij ali reminiscenc je precej več v Prešernovih nemških kot v slovenskih pesmih. Razumljivo, saj so bile namenjene izobraženim bralcem, ki so bili v njegovem času še dobro humanistično izobraženi. Prešernova lirika in predvsem *Nova pisarija* pa nista brez Horacijevih sledov.

Gantar je odkril tudi Horacijevo *Spomladanska pesem v treh slovenskih prevodih*: Vrazovo pionirsko, filološko vzorni in jezikovno prečiščeni pristop anonimnega prevajalca v Škrabčevem *Cvetju* in Škerljevega poskus popolnega ponašanja in posodobljenja, ki mu ugaja zaradi eksperimentalne drznosti.

Leta 1909 je Oton Župančič objavil epigram proti nekemu pesniku, ki je skušal modernizirati heksameter s tem, da je starodavni verz »zajezil v brani rim«. Gantar je odkril, da je bil to avtor zbirke *Akropolis in piramide*, tj. Anton Aškerc. V zbirki je pesem *V starem Korintu* v kratkih rimanih verzih. Če v njej po dva in dva zaporedna verza strnemo, dobimo heksametre, kar je v oceni zbirke opazil in pohvalil že klasični filolog in Aškercov prijatelj Josip Wester.

Kajetan Gantar se je najbolj poklonil Ivanu Hribovšku. Njegova zamolčanost je veliko bolj totalna in dolgotrajna kot je bila Balantičeva, daleč najbolj tragična osebnost v panteonu slovenskih pesnikov in literatov. Ne ve se niti kje in kako je umrl niti kje je grob. Gantarju je bil še toliko bolj blizu, ker je tudi Hribovšek želel študirati klasično filologijo. Kot v vseh totalitarnih režimih je bil tudi v nacistični Nemčiji študij družbenih in humanističnih

ved kar najbolj strogo ideološko nadzorovan. Hribovšku se v zimski semester niso dovolili vpisati. Najprej je bil Kocbekov privrženec in goreč aktivist za narodnoosvobodilno gibanje. Pritiskali so nanj, da mora v nemško vojsko. Omahoval je med njo in partizani. Ko so mu ti ubili brata, se je pridružil domobrancem. Komaj osemnajstleten je iz grščine prevedel *Antigono*. Ta Sofoklejeva tragedija velja za etično najbolj izčiščeno, intelektualno domišljeno in estetsko, do kraja izklesano poetično besedilo iz antike. Ni naključje, da si je Hribovšek za svoj prvi večji poskusni prevod izbral ravno to besedilo. V razmerah takratnega nacističnega Tretjega rajha in totalitarnih režimov je dobilo zelo aktualen pridih in prizvok.

5 Osebe in odnosi

Gantar je, če je mogel, svoje stanovske kolege počastil doma in po svetu s članki v strokovnih revijah o njihovem delu ali posameznih strokovnih ali prevajalskih dosežkih. Navdušeno je pisal o finskem profesorju (*Tuomo Pekkanen*) zaradi njegove gorečnosti za latinščino kot živi jezik. Na znanstvenih srečanjih »vedno znova preseneča z brezhibno latinsko dikcijo in sproščenostjo, ki pogosto spominja na plavtavske bravure, včasih pa preide tudi v retorski zanos ciceronsko zaokroženih stavčnih period«.

Tomaž Arhidiakon (1200–1268), ki je poslušal še Frančiška Asiškega, je rokopisu zapustil vsebinsko privlačno, stilno izbrušeno zgodovino Salone in Splita od mitične davnine do svojega časa. Od prve izdaje leta 1666 v Amsterdamu je predmet raziskav zgodovinarjev, medievalistov, latinistov. Novo dvojezično latinsko-hrvaško izdajo je vzorno pripravila *Olga Perić*.

Franz Ferdinand Schwarz (1934–2001) humanističnih idej ni samo proučeval, ampak tudi uresničeval in posebljal, kar seveda velja tudi za Gantarja samega.

Bil je strpen do drugače mislečih, pa obenem profiliran, globoko prepričan socialdemokrat, ki mu njegovo svetovnonazorsko in politično prepričanje ni bila prazna beseda, ampak dejaven angažma. Krivic nad sočlovekom in naravo ni prenesel in ne trpel. Rad se je udeleževal ekoloških akcij in protestov; nekoč se je spontano pridružil akciji za zaščito manjšinskih pravic koroških Slovencev.

Naklonjenost narodopisju oz. etnologiji sta akademiku Kajetanu Gantarju poleg domače vzgoje utrdila učitelj Rajko Ložar in ravnatelj Marko Bajuk v begunski gimnaziji v Lienzu. Nanju je hranil trajen hvaležen spomin.

V stanovskem krogu se je s toplimi besedami oddolžil kolegici prof. dr. Eriki Mihevc-Gabrovec ob visokem življenjskem jubileju in mlajšemu kolegu akademiku Primožu Simonitiju. Iz II. razreda SAZU pa akademikom Bratku Kreftu, Jožetu Pogačniku in častnemu članu SAZU Francetu Berniku.

6 Sklep

Humanist je najlepši možni superlativ, s katerim označimo etične odlike kake osebnosti: vsak si šteje v veliko čast, če se o njem tako piše ali govori, da je velik humanist, je zapisal akademik Kajetan Gantar. Zdaj mu te besede vračamo. Bil je več kot to. Bil je dober človek (Matjaž Kmecl). Bil je velik človek. Pri tem pa ne gre zgrešiti, da je na naših sestankih zmeraj hitel domov k svoji Roži, dobessedno. Zavedal se je, koliko dolguje tudi njej, da je bilo njegovo življenje tako izpolnjeno za njemu tako ljubljeno stroko, v prid slovenskemu jeziku in v čast slovenskemu narodu. Oči pa so mu še posebej zažarele, ko je povedal, kako veliko družino ima. Že vnukinje in vnuke in pravnuke. To ga dela še večjega. Slava mu!

VIRI

AISHILOST, 1962: *Uklenjeni Prometej*. (Iz antičnega sveta, 2). Maribor: Založba Obzorja.

ARISTOTELES, 1959: *Poetika*. Ljubljana: Slovenska matica. (Druga, dopolnjena izdaja 1982).

—, 2012: *Poetika*. Ljubljana: Študentska založba.

—, 2016: *Nikomahova etika*. Ljubljana: Slovenska matica.

Mark AVRELIJ, 1971, 1988: *Dnevnik cesarja Marka Avrelija*. Prevod Antona Sovreta. Priredil Kajetan Gantar. (Filozofska knjižnica, zvezek XI). Ljubljana: Slovenska matica.

Kajetan GANTAR, 1993: *Leges Academiae Philharmonicorum Labaci Metropoli Carnioliae adunatorum / Zakoni Akademije filharmonikov, združenih v Ljubljani, prestolnici Kranjske*.

HEZIOD, 2009: *Teogonija. Dela in dnevi*. Prevedel Kajetan Gantar. Ljubljana: Modrijan.

HOMER, HESIODOS, ANONYMUS, PLATON, ARISTOTELES, HORATIUS, 1963: *O pesništvu*. (Kondor, 59). Ljubljana: Mladinska knjiga.

HORACIJ 1993: *Pesmi*. (Iz antičnega sveta, 28). Prevedel in opombe napisal Kajetan Gantar. Maribor.

LONGIN, 2011: *O vzvišenem*. Prevedel, spremno študijo in opombe napisal Kajetan Gantar. Ljubljana: Modrijan.

Oto LUTHAR, Marjeta ŠAŠEL KOS, Nada GROŠELJ, Gregor POBEŽIN, 2006: *Zgodovina historične misli. Od Homerja do začetka 21. stoletja*. Med prevajalci člankov Kajetan Gantar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Titus Maccius PLAUTUS, 1991: *Auluraia ali komedija o loncu*. (Iz antičnega sveta, 27). Maribor: Založba Obzorja.

Prevod pravila Akademije filharmonikov v Ljubljani, glavnem mestu Kranjske. Za 10. mednarodni muzikološki kongres. Faksimilna izdaja edinega znanega izvoda iz leta 1701. 1967.

SAPFO, 1971: *Sappho*. Prepesnila Anton Sovrè, Kajetan Gantar (Lirika). Izbral, uredil in spremno besedo napisal Kajetan Gantar. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Jože STABEJ, 1997: *Slovensko-latinski slovar. Po Matija Kastelec-Gregor Vorenc Dictionarium Latino-Carniolicum 1680–1710*. Prevod uvodnih latinskih besedil Kajetan Gantar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 577–599.

TEOFRAST, *Značaji*; HERONDAS, *Mimijambi*. Prevedel in spremno besedo napisal Anton Sovre. Prevod dokončal, uredil in opombe napisal Kajetan Gantar. (Kondor, 123). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1971.

Publij TERENCEJ AFRIČAN, 1987: *Evnuh*. Prevedel Kajetan Gantar. Spremno besedo in opombe napisal Kajetan Gantar. (Iz antičnega sveta, 26). Maribor: Založba Obzorja.

Janez Vajkard VALVAZOR, 2014: *Topografija salzburške Koroške, to je škofijske proštije, naselja, mesta, utrdbe, gradovi, ki jih ima salzburška nadškofija v posesti na Koroškem*. Na svetlo dano v Bogenšpergu na Kranjskem, 1681. Prevod iz latinščine akad. prof. dr. Kajetan Gantar. Ljubljana: Fundacija Janeza Vajkarda Valvasorja pri SAZU.

—, 2014: *Topografija Lambergovih gradov grofje Lamberg*. Prevod iz latinščine akad. prof. dr. Kajetan Gantar. Ljubljana: Fundacija Janeza Vajkarda Valvasorja pri SAZU.

LITERATURA

Kajetan GANTAR, 1958/59: K »Turjaški Rozamundi«. *Jezik in slovstvo* IV/7, 200–203.

—, 1962/63: Začetki filološke znanosti. *Jezik in slovstvo* VIII/7, 197–205; VIII/8, 234–240.

—, 1963/64: Na sledi za Homerjem, ob knjigi Albert Bates Lord. *The singer of Tales*. *Jezik in slovstvo* IX/1, 20–26.

—, 1969/70: Začetki filološke znanosti. *Jezik in slovstvo* XV/6, 182–191.

—, 1978: *Helenizem*. (Literarni leksikon, 3). Ljubljana: Državna založba Slovenije.

—, 1979: *Grške lirične oblike in metrični obrazci*. (Literarni leksikon, 7). Ljubljana: Državna založba Slovenije.

—, 1985: *Antična poetika*. (Literarni leksikon, 26). Ljubljana: Državna založba Slovenije.

—, 1991: Una Scelta a rischio. *Kadmos*. L'informatore mitteleuropeo. Dall' Istituto per gli incnontri culturali mitteleuropei. Gorizia. 5–7.

—, 1993: *Študije o Horacu*. (Iz antičnega sveta, 28). Maribor: Založba Obzorja.

—, 1994: Operozi in latinska verzifikacija, Academia Operosorum. *Zbornik prispevkov s kolokvija ob 300-letnici ustanovitve*. Uredil Kajetan Gantar. Ljubljana: SAZU. 91–110.

—, 1995: Cicero über die Anfänge der Philosophie in Rom. *Wiener humanistische Blätter*. Wien: Wiener humanistische Gesellschaft, Sonderheft. 45–58.

—, 1995: Damnatio memoriae im augusteischen Rom und im 20. Jahrhundert. *Wiener humanistische Blätter*. Heft 59. Wien: Wiener humanistische Gesellschaft. 111–124.

—, 1997: »Nepesniške besede« in »nasilje heksametra«. *Razprave II. razreda SAZU XVI*, 17–30.

- , 1997: Prešernova tehtnica svet'ga Mihela. *Zbornik ob sedemdesetletnici Franceta Bernika*. Ljubljana: ZRC SAZU. 125–137.
- , 1998: Quid Procopius Caesariensis de populis septentrionalibus et Slavici tradiderit, *Romanobarbarica*. Roma: Herder Editrice e Libreria. 29–66.
- , 1998: Moja srečanja s profesorjem Antonom Klasincem. *Zbornik Anton Klasinc*. Ptuj: Pokrajinski arhiv; Maribor: Zgodovinski arhiv. 120–125.
- , 1999: Vprašanje klasične in tradicionalne izgovorjave latinščine. *Keria, Studia Latina et Graeca* I/1–2, 3–12.
- , 1999: Od homerskega do sodobnega heksametra. *Živa antika/Antiquité vivante* 49/1–2, 27–44.
- , 2000: Župančičev epigram o »reformatorju heksametra«. *Keria, Studia Latina et Graeca* II/1, 11–15.
- , 2000: Prevajalska mimezis. *Keria, Studia Latina et Graeca* II/2, 13–15.
- , 2000: *Homers Spuren und Reminiszenzen in Prešerens Gedichten*. Skopje. 95–103.
- , 2004: Od Academiae Operosorumdo Academiae Philharmonicorum 300 let. *Academia Philharmonicorum Labacensium 1701–2001. Zbornik referatov z mednarodnega simpozija 25. in 26. oktobra 2001 v Ljubljani*. Ljubljana: Založba ZRC. 57–71.
- , 2001: In memoriam: Prof. Dr. Hubert Petersmann, 1940–2001. *Živa antika/Antiquité vivante* 51/1–2, 79–80.
- , 2001: Prof. Dr. Franz Ferdinand Schwarz 1934–2001. In memoriam. *Živa antika/Antiquité vivante* 51/1–2, 71–83.
- , 2001: Predgovor. *Palmarium empyreum. Spremne študije*. Ljubljana: Fundacija Dr. Bruno Breschi. 7–9.
- , 2002: Akademik prof. dr. Jože Pogačnik (1933–2002). *Glasnik Slovenske matice* XXV/XXI/1–2, 97–100.
- , 2002: Nekaj manj znanih strani iz zgodovine klasičnega seminarja. *Keria, Studia latina et graeca* IV/2, 13–16.
- , 2002: Ob življenjskem jubileju prof. dr. Primoža Simonitija. *Keria* IV/1, 7–11.
- , 2002: Antični substrat v metaforiki Prešernovih nemških pesmi. *France Prešeren – Kultura – Evropa*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 125–147.
- , 2003: *Toma Arhidiakon Historia Salonitana*. Predgovor, latinski tekst, kritički aparat i prijevod na hrvatski jezik Olga Perić. Povijesni komentar Mirjana Matijević Sokol. Studija Toma Arhidiakon i njegovo djelo Radoslav Katičić. Split: Književni krug.
- , 2003: Prevod pesmi iz latinščine. *Janez Gregor Dolničar, Zgodovina ljubljanske stolne cerkve, Ljubljana 1701–1714*. Znanstvenokritična izdaja izvornika. Uredila Ana Lavrič. Ljubljana: Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU.
- , 2003: L'Astronomia e la metaforica stellare nella poesia Augustea. *L'officina ellenistica. Poesia dotta e popolare in Grecia e a Roma*. 426–438.
- , 2003: Predgovor. *Marko Pohlin, Kraynska grammatika. Bibliotheca Carnioliae, Znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. VII–VIII.

- –, 2004: »Dobri misli in poštenemu človeku«. Uvodne besede. *Aleš Ušeničnik, Čas in ideje*. Zbornik razprav s simpozija SAZU ob 50. obletnici smrti. Celje: Mohorjeva družba. 7–8.
- –, 2004: Aleš Ušeničnik in antična literatura. *Aleš Ušeničnik, Čas in ideje*. Celje: Mohorjeva družba. 197–206.
- –, 2005: Klasični filolog Valentin Kermauner (1835–1908), ded Dušana Kermavnerja. *Med politiko in zgodovino*. Ljubljana: SAZU, Zveza zgodovinskih društev Slovenije. 15–22.
- –, 2005: Spomini na Rajka Ložarja kot gimnazijskega profesorja. *Pretrgane korenine. Sledi življenja in dela Rajka Ložarja*. Ur. I. Slavec Gradišnik s sodelovanjem Helene Ložar-Podlogar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 45–52.
- –, 2005: Bratko Kreft. Uvodni nagovor. *Razprave II. razreda SAZU XVIII*, 75–80.
- –, 2005: Eino Leino, Helka Virsia – Carmina sacra. Latinum vertit Tuomo Pekkanen. *Keria VII/1*, 133–135.
- –, 2006: De nonnullis poetis Latinis stirpis Slovenicae recentioris aetatis. *Mysae Saecvli XX Latinae – Acta Selecta*. Conventus patrocinantibus Academia Latinitati Fovendae atque Instituto Historico Belgico in Urbe. Romae in Academia Belgica anno MM1 habiti. Brussel, Bruxelles, Rome. 211–218.
- –, 2008: Beobachtungen zu Vergils Schullektüre in Augustins Confessiones: von den Prügeln in der Lehrer zu den Tränen um Didos Schksal. *Vergil und das antike Epos*. Festschrift Hans Jürgen Tschiedel. In Verbindung mit Volker Michael Strocka und Raban von Hähling hrsgb. Von Stefan Freund und Meinolf Vielberg. Altertumswissenschaftliches Kolloquim, 20. Stuttgart: Franz Steiner Verlag. 425–435.
- –, 2008: Nekaj misli ob Prokopijevem predgovoru k »Tajni zgodovini«. Prokopijeva ἀγωνιστής pred sodnim stolom zgodovine. *Zbornik Matice srpske za klasične studije 10*, 137–142.
- –, 2008: Kristus »je vstal« ali »je bil obujen« od mrtvih. *Liturgia Theologia prima. Zbornik ob 80-letnici profesorja Marijana Smolika*. Ljubljana. 109–117.
- –, 2011 (2012): Joachim Dalfen, Platon Minos Übersetzung und Kommentar, Göttingen, *Grazer Beiträge 28*. Zeitschrift für die klassische Altertumswissenschaft. 246–248. (Ocena).
- –, 2013: *Sovretov prevod Platonove Apologije*. Prevalje. *Platon, Sokratov zagovor*. Preložil in prevod napisal Anton Sovrè. Prevalje: Mohorjeva družba, 1923.
- –, 2014: Ivan Hribovšek – zamolčani pesnik brez groba. *Sofoklova Antigona v prevodu Ivana Hribovska*. Ljubljana: Družina (Sidera 2/2), 9–108.
- –, 2014: Profesor Silvo Kopriva in začetki njegove latinske verzifikacije. *Živa antika 64*, 131–147.
- –, 2015: *Mark Tulij Ciceron. Pogovori o starosti – Cato maior de senectute*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut Antona Trstenjaka. 9–63.
- –, 2015: Gosarjeva vizija Božje države. *Dr. Andrej Gosar 1887–1970*. Celje: Celjska Mohorjeva družba. 177–188.

—, 2016: Andreas Divus iz Kopra – prevajalec Homerja. *Divina, Andreas Divus, Iustinopolitanus*. (Biblioteca iustinopolitana, 8). Koper Capodistria: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja. 19–26.

—, 2016: »Berlinski zid« med humanistiko in naravoslovjem? *Humanizem in humanistika*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 112–118.

—, 2018: Primož Simoniti (1936–2018). *Letopis slovenske akademije znanosti in umetnosti*. Ljubljana: SAZU. 302–305.

—, 2019: Ob spomini na Sovretova ptujška leta. *Anton Sovre in Ptuj*. Ptuj: Knjižnica Ivana Potrča. 18.

—, 2020: France Bernik (1927–2020). *Letopis slovenske akademije znanosti in umetnosti*. Ljubljana: SAZU. 267–272.

—, 2021: Akademik in častni član SAZU France Bernik. *V spomin akademiku Francetu Berniku, slovenskemu literarnemu zgodovinarju in humanistu*. Ljubljana: SAZU. 17–22.

—, 2005: *Utrinki ugaslih sanj*. Ljubljana: Slovenska matica.

—, 2011: *Zasilni pristanek*. Ljubljana: Slovenska matica.

—, 2021: *Penelopin prt*. Ljubljana: Slovenska matica.

Musis Amicus, Keria, Studia Latina et Graeca XII/2–3. Ljubljana: Društvo za antične in humanistične študije, 2010. Posebna številka ob osemdesetletnici Kajetana Gantarja. Uredila Jerneja Kavčič in Marko Marinčič. 20 avtorjev z razpravami in še 9 prevodov. Bibliografija od leta 1953 do leta 2010.

Brane SENEGAČNIK, 2009: Prof. dr. Kajetan Gantar – osemdesetletnik. *Mohorjev koledar*, 195–199.

Živa antika/Antiquité vivante, letnik 45. Sertvm Gantarianvm. Skopje, 1995. 456 strani. Posvečena Kajetanu Gantarju (s posvetilom v latinščini na prvi strani). Sodelovalo 37 avtorjev in avtoric, 15 iz Slovenije. Bibliografija od začetka do leta 1995.

Marija Stanonik